

שפשטה הגמ' שאין כותבים עליו, ומה שאמר 'אם יבוא אליהו וכו', לדחיה בעלמא אמר כן [שאילו היתה נשארת בספק, מי שאין לו עור אלא של דג, היה חייב לכתוב עליו מספק] (הערות הגר"ש אלישיב).

תְּהִי לִי אֶקְנָנְיָהּ, תבדוק אם היין החמיץ, כלומר, אם הוא חכם (רש"י), ושמואל תפס ביטוי זה, כי זו היתה אומנותו של קרנא, להריח יין ולזהות איזו חבית עתידה להחמיץ בקרוב, וימכרה לאלתר [כמבואר בכתובות (קה, א)] (ובנו חננאל; רמב"ן). ולמרות שכבר שמואל אמר לקרנא על רב שהוא 'אברא רבה', חשש שאם מחמת שהיה חלש וחש במעויו שכח תלמודו (עיון יעקב על עין יעקב), או ידע שהוא גדול במעשים טובים, וביקש לבדוק אם הוא גדול גם בתורה (בן יהוידע).

אִימָא לְבוּ, לא בלבו ממש, שאם ימול לבו ימות, אלא הכוונה כנגד הלב, או באיזה עורק המחובר ללב (יפה תואר על בראשית רבה מו, ד). או הכוונה לחתוך חתיכה קטנה מן הלב, באופן שאין הלב בסכנה (אילת השחר; הגר"ח קניבסקי, מובא בספר נופת צופים).

יְהֵא רְעוּא דְתִיפּוּק לִיָּה קְרָנָא בְּעֵינָהּ, הטעם שקיללו, כי חובה להיות כבוד התורה קבועה בלבבות, ושלא יתרגלו בזלזול כבוד חכמים, ורב סבר שהוא מפורסם בבבל, וחובתם לירא ממנו כדן גדול הדור ורב מובהק (חזו"א סנהדרין כ, י ויר"ד רה).

מֵאֵן דְּמִצְעָרָן לֹא לִוְקָמָה לִיָּה בְּנֵי, הטעם שלא דן אותם לכף זכות, שעושים כן לטובתו, משום שהיה סבור שבגלל שקילל את קרנא עושים כן (בן יהוידע; חזו"א שם). ומה שנתקיימה קללתו, הוא כעין שגגה שיצאה מלפני השליט (חזו"א שם).

וְכָן הָיָה, שלא היו לו בנים, כי אם שתי בנות (ריטב"א המיוחס לר"ן). **וְהִלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינֵי שְׁהַתְּפִילִין נִכְרְכוֹת בְּשַׁעְרָן וְנִתְפָּרוֹת בְּגִידָן**, וטוב לתפור בגידי שור דוקא, לכפר על מעשה העגל (מרדכי הלכות קטנות, ובי"א א"ח לב, מט, בשם שימושיא רבה, ונמוקי יוסף), ויש סוברים שאין חילוק, ונתפרות גם בגידי בהמה דקה (בי"ש בשם הפוסקים). וממה שאמרה 'נכרכות בשערך ונתפרות בגידך' קצת משמע שאין לתפור בשיער (מס' ספר תורה א, א עם ביאור הגר"ח קניבסקי). ■ להלכה, ההלכה מלפניו מסיני לכוון פרשיות תפילין בשיער בהמה או חיה טהורים (שו"ע א"ח לב, מד), ושיהיו נתפרים בגידי בהמה וחיה טהורים, וטוב לתפור בגידי שור, ואם אין לו, יקח מגדי בהמה דקה (שו"ע א"ח שם, מט, ומשנ"ב ש רכג-רכד).

וְאִינוּ צְרִיף לֹמֵר עַל גְּבֵי עוֹר נְבֵלָה וְטָרְפָה שֶׁלָּהֶן - שאין חידוש בכך שאין כותבים על נבילות וטריפות הטמאות. וכיון שלהלן אומרת הגמ', כי נבילה שנהרגה בידי המלך חשובה משחוטה שנהרגה בידי אדם, בהכרח כוונת הברייתא כאן על נבילות וטריפות שנעשו על ידי אדם, אבל נבילות וטריפות בידי שמים יש חידוש, שלמרות חשיבותן שנעשו בידי שמים, אין כותבים עליהם (התם סופר).

מְשֻׁנָּה. אֵין עוֹשִׂין הִלְמִי בְּשֵׁבֶת, מי מלח מרובים, המשמשים לכבישת מאכלים לקיום לאורך זמן. ואף שאין עיבוד באוכלים כמבואר לעיל (עה, ב), רבנן גזרו משום שדומה לעיבוד עור, שהמלח מקיימו לימים רבים (רש"י; ריטב"א המיוחס לר"ן; מאירי; תוס' לעיל עה, ב ד"ה אין), או 'מפני שנראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל' [שעל ידי זה נתקן הדבר לאכילה] (רמב"ם שבת כב, י ואבן האזל שם), או משום שנראה כעובדין דחול, וכעושה לצורך ימי החול [שאם לצורך ימי החול, פשיטא שאסור, ואפילו מועטים] (ריטב"א).

הָתָם לֹא הָיִינוּ רִבִּיתִיָּה הָכָא הָיִינוּ רִבִּיתִיָּה, שבקושיא הבינה הגמ' שכל החילוק בין עציץ נקוב לשאינו נקוב הוא לענין היניקה מהקרקע, ופטריה דינו כעציץ שאינו נקוב משום שאינו יונק מהקרקע אלא מהאוויר, ומתרצת שעיקר החילוק בין עציץ נקוב לשאינו נקוב הוא שעציץ נקוב הוא דרך גידולו, ואין דרך זריעה בעציץ שאינו נקוב, ולכן לא נחשב עקירת הגידול, ופטריה וכדומה שעיקר גידולם שלא על הקרקע חייב, ואפילו שאינם נחשבים מחוברים לקרקע (ע"פ רש"י, ורבנו ירוחם יב, ד).

כּוֹתְבִין תְּפִילִין עַל גְּבֵי עוֹר שֶׁל עוֹף טְהוֹר, ואף מזוזה וספר תורה כותבים על עור של עוף טהור, וחידוש רב הונא את דינו רק בתפילין, כיון שלגבי מזוזה וספר תורה הוא דין פשוט, כי עור מחולק לשני שכבות, צד חיצון שכלפי השיער, וצד פנימי שכלפי הבשר [ראה מה שכתבנו לעיל (עט, ב ד"ה קלף ודוכוסוסטוס)], וכיון שמזוזה וספר תורה נכתבים לכתחילה על הצד הפנימי, אין חידוש שכותבים גם על עור של עוף, שהרי בחלק זה אין נקבים, והחידוש הוא, שאפילו תפילין שהלכה למשה מסיני שכותבות על צד החיצון של העור, נכתבים על עור של עוף אף שיש בו נקבים, משום שהנקבים קטנים ואין הדיו עובר אותם (מודע ביהודה מדר"ת י"ד יב ד"ה ובה).

כָּל נֶקֶב שֶׁהָיָה עוֹבֵרָת עָלָיו אֵינוֹ נֶקֶב, שאם מחמת קוטנו של הנקב הקולמוס אינו מתעכב בנקב, כשר גם אם הדיו לא סותם את הנקב (ב"ח א"ח לב, י, ובדעת הבי"ש שם). ויש סובר, שכשר באופן שהדיו סותם את הנקב (ט"ז שם, ו ובדעת הבי"ש שם). ■ להלכה, אם הקולמוס עובר על הנקב, אפילו אם הדיו לא סתמו, כשר [כדעת הבי"ח] (שו"ע א"ח לב, יג, ומשנ"ב שם לב).

מִיתִיבֵי רַבִּי יִזְרָא. כְּנָפָיו לְהַקְשִׁיר אֶת הָעוֹר וְכוּ, והטעם שלא הקשה כן על משנתנו, בה מבואר שלעופות יש עור, שהיה מקום לומר שאף שנחשב עור לענין שבת, יהיה מותר בהקרבה, שהתורה פסלה להקרבה רק עור שלם וחלק כבהמה, ולא עור של עוף שהוא נקוב, אבל רב הונא שאמר שנקביו אינם פוסלים אותו לענין תפילין, אם כן בהכרח שנחשב שלם גם לענין הקרבה, וקשה איך מקריבים אותו ויש להפשיתו לפי ההקרבה כעור בהמה (מהרש"א).

מֵאֵי אֵם יָבֵא אֲלֵיהּ וְיֵאמֵר, שאליהו אינו יכול להכריע בעניני הלכה, כי 'לא בשמים היא' (רש"י), ומכאן ראה לדעת המשנה למלך (אישות ט, ו), 'שלא בשמים היא' הוא רק כשהספק בדין, ולא כאשר הספק במציאות (ורוש ויחידוש רעק"א פר' נצבים. אך מוכיח מכמה סוגיות שאפשר לסמוך על אליהו גם אם הספק בדין).

אֵי פֶסְקָא זוֹהֵמָא מִיְנִיה אֵי לֹא פֶסְקָא זוֹהֵמָא מִיְנִיה, שיבוא אליהו ויאמר אם עיבוד העור גרם לסילוק ריח הרע ממנו (רבנו חננאל; מאירי; ריטב"א המיוחס לר"ן) בשם 'יש מפרשים'. ויש מפרש, שקשה לומר שצריך הכרעת אליהו כדי לדעת המציאות האם פסק הריח מהדג בגלל עיבוד העור, אלא הביאור הוא שכאשר בא הנחש על חוה הטיל בה ובכלל הנבראים זוהמא, וכאשר עמדו ישראל תחת הר סיני היו נעמהם כל הנבראים, מלבד הדגים [שנשארו במים], ופסקה זוהמת כולם, ויבוא אליהו ויאמר אם גם זוהמתן של הדגים פסקה למרות שלא היו שם (ריטב"א המיוחס לר"ן, וראה עור שפת אמת).

■ להלכה, אין כותבים על עור של דג, ואפילו דג טהור, מפני שזוהמתו גדולה (שו"ע א"ח לב, יב, ויר"ד רעא, א), שכיון שנשארה הגמ' בספק, לחומרא אין כותבים (ביאור הגר"א א"ח שם). ויש שפירש,